

Den angelägna

Fritänkaren

Nr. 92 Advent 2000

Nionde årgångens första nummer.

Innehåll :

Filmer :

Barberaren i Sibirien	2
Dancer in the Dark	3
En av 1900-talets märkligaste självbiografier	3

Finland :

Sibelius ekonomiska misär	4
Det svenska och finska hos Sibelius	6
Estonia - det troligaste händelseförloppet	7

Böcker :

Peter Anstrins sensationella bok	8
Shakespearedebatten, del 29: <i>John Michell löser problemet</i>	9
Ahasverus minnen, del 7: <i>Storinkvisitorn</i>	11

Europa :

Tokresan, del 6: <i>Athen</i>	14
Konvalescensresan, del 12: <i>Mysteriet i Venedig</i>	16
Magsårsflykten, del 17: <i>Tillfällig avslutning</i>	17

Indien :

Hårda bandage i Himalaya, del 1: <i>Ridöppning</i>	19
Den omöjliga resan till Leh, del 16: <i>Till Dharamsala</i>	21
Kloster och kluster i Ladakh, del 3	21
Nya vägar i Indien, del 21: <i>Åter till Darjeeling</i>	23
Darjeelingföreläsningen	24
Litterär notis	25
Kalender, december 2000	26

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer. Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumerations : 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumerations : 300 kr

Redaktionslut för detta nummer : 3.12.2000

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 98

Fritänkaren finns numera på Internet. Klicka på *Fritänkaren*.

Barberaren i Sibirien.

Det är sällan man får se en så välgörande film som Nikita Mikhalkovs "*Barberaren i Sibirien*". Det är en storfilm (nästan 3 timmar utan paus) med två parallella handlingar och många djupa bottnar. Mikhalkov är ju den unika och oslagbara mästaren när det gäller att blanda ihop det uppsluppnet roliga med det gränslöst tragiska.

Handlingen tilldrar sig 1905 och 1885 med ett litet intermezzo 1895. Huvudmotivet är en total kulturkrock mellan det ryska och det amerikanska. En galen amerikansk uppfinnare (Richard Harris) ska lansera en skogsavverkningsmaskin i Ryssland för bruk i Sibirien, den så kallade 'Barberaren i Sibirien', men för detta behöver han pengar. Alltså engagerar han sin "dotter" (Julia Ormond, egentligen hans älskarinna och prostituerad, men det anar ingen till en början och allra minst publiken,) för att snärja en rysk general med höga kontakter. Hon lyckas lite för bra, så att generalen (praktfullt spelad av en ryss) förleds till att fria till henne. Då han inte är så vidare slängd i engelska anlitar han som ombud och översättare en kadett i sin militärskola (Oleg Mensjikov, den manliga huvudrollen, den senare verkliga barberaren i Sibirien och den bästa aktören i filmen), och här infinner sig tragedin, ty denne kadett råkar tidigare genom slumpmässig kontakt med Julia Ormond ha blivit kär i henne. Följderna blir mänskligt katastrofala för samtliga engagerade.

Alla scenerna från Moskva är oförglömliga - den obeskrivliga balsekvansen, det otroliga marknadsgycklet, storslagenheten i scenen med självaste tsar Alexander III (spelad av regissören själv), generalens oöverträffbara vodkahantering; men all denna burleska komedi får ett slut, och det finns många erinringar om "Doktor Zjivago" i denna monumentalt gripande film om tragiska öden och stora, nästan outhärdligt stora känslor. En intressant parallell till Zjivagofilmen är att även denna films flesta engelsktalande skådepelare är briter, främst Julia Ormond och Richard Harris. (Även gamle Robert Hardy förekommer i en underbar biroll som illa åtgången lärare på kadettskolan.) Egentligen förekommer endast en amerikan bland skådespelarna, den vidrige sergenteanten i 1905-handlingen, precis som var fallet i Zjivagofilmen med Rod Steiger som Komarovskij som enda amerikan. Filmen är inspelad i Ryssland, Prag och Portugal, det genialiska manuset är skrivet av Mikhalkov själv, och musiken är specialkomponerad för filmen men grundar sig helt på ett tema av Mozart (en mellansats i en av pianokonserterna, som faktiskt representeras vid ett oförglömligt tillfälle,) som egentligen är hela filmens latenta huvudperson - allt handlar egentligen bara om Mozart.

En genialisk, underbar film och troligen årets bästa.

Och hur hanteras då en sådan film, en sådan lysande ensam pärla i floden av amerikansk vålds- och pornosmörja? Jo, kritikerna sågar den samstämmigt och hänsynslöst och kallar den en 'såpa'. Man får det intrycket av alla dagstidningskritikersvin som ägnat sig åt att trampa ner denna sällsynta pärla att de sett början av filmen, sedan funnit den för lång, tänkt sig fortsättningen, låtit sina fördomar göra resten och gått mitt i filmen. Det krävs många dåliga kritiker för att såga en bra film, varmed de bara lyckas såga sig själva, medan filmen får ännu högre status i de fås ögon som har förstått den.

Det var samma sak med Kenneth Branaghs lysande Shakespeare-musical-film "Kärt besvär förgäves" i våras, som tveklöst sågades av alla amerikanska kritiker, som om vulgaritet var den enda lagen som måste följas, medan allt annat måste stämplas såsom värdelöst, - som om det var svinen som bestämde pärlors rätta värden.

Dancer in the Dark.

Visst är Lars von Triers senaste film sevärd, och visst har den förtjänat alla sina utmärkelser men också i viss mån sin beska kritik. Om nu en gång Lars von Trier kan göra så odiskutabelt framstående filmer, varför måste han då röra till det med sina rörliga kameror, så att exempelvis *"Dancer in the Dark"* inleds med att hela biopubliken måste bli sjösjuk av den aldrig stillasittande kameran?

Och visst går Lars von Trier för långt ibland. Hans sadistiska anlag blir väl övertydliga ibland, och att stackars Björk inte hade det lätt under filminspelningen, som kan ha lett till livslång fiendskap mellan henne och regissören, är fullt förståeligt. Om Gloria Swanson under Erich von Stroheims brutala regi bröt kontraktet när hon kommenderades att låta sig bli kysst av världens vedervärdigaste krympling med tandlös mun full av snus, så hade Björk minsann prejudikat tillräckligt för att ha rätt till att tacka nej till att låta sig som blind bli hängd offentligt fastbunden med händer och fötter vid en träplanka....

Ändå är filmen i högsta grad sevärd genom framför allt Björks hjärtslitande skådespelarprestation i gestaltningen av en invandrare som blir blind och brutalt ihjälmissbrukad av en hänsynslöst främlingsfientlig omgivning. Catherine Deneuve gör den kvinnliga subrettrollen med den äran, och gamle Joel Grey (den riktiga konferenciern i 'Cabaret') gör ett underbart framträdande som gammal avdankad steppdansör.

Men vad som lyfter hela filmen och mest gör den sevärd är de utomordentliga sång- och dansinslagen. Stackars Björk drömmer sig bort från den trista fabrikstillvaron, och genom rytmen i maskinerna får allting plötsligt liv och rörelse och brister ut i musik och dansnummer av överväldigande skönhet inte minst genom de totala överraskningsmomenten. De musikaliska inslagen uppträder som den totala motsatsen till hela filmen för övrigt med fullkomligt hisnande verkan. Trots övertrampen, den överdrivna sentimentaliteten (- det snyftades överallt i hela biosalongen, och snyftandet accelererade ständigt) och vissa definitivt osannolika moment i historien, kommer filmen utan tvekan att gå till filmhistorien som ett underbart och kanske pånyttfödande experiment. Att detta hade lyckats ännu bättre utan de röriga kamerorna är dock även det ett som är säkert.

En av 1900-talets märkligaste självbiografier.

Errol Flynn har ibland kallats 1900-talets Lord Byron och det med all rätt. Båda levde mera intensivt än vad som var hälsosamt för dem och prövade gärna på alla tänkbara äventyr, ju häftigare och farligare, desto bättre. När Errol Flynn slog igenom 1936 med "Kapten Blod" var han ännu bara 27 år gammal men med hela romaner av äventyr bakom sig. Han hade levt som gulddletare bland huvudjägare på Nya Guinea, han hade försörjt sig som tuffäktare i Manila, han hade suttit i fängelse som fälld för dråp, han hade försörjt sig som prisboxare i Sydney, han hade utkämpat slagsmål på liv och död under vattnet och var en lika skicklig dykare som Lord Byron var simmare, så visst hade han just den rätta utstrålningen för att kunna göra filmer som *"Kapten Blod"*, *"Robin Hood"*, *"Charge of the Light Brigade"*, *"De dog med stövlarna på"* och *"Slaghöken"*. Dessutom var han en oförfädd älskare, varför han även var som klippt och skuren för rollen som *"Don Juan"* mot Viveca Lindfors. Men det var inte allt. Han hade en gedigen utbildning bakom sig i England som Shakespeareskådespelare, han önskade ingenting hellre än att få spela Romeo mot Norma Shearer i den filmen som sedan Leslie Howard fick huvudrollen i, han spelade Rochester i *"Jane Eyre"* och var en hur kvalificerad skådespelare som helst. Men det passade inte in i Hollywoodmyten om honom som bara nummer ett bland granna äventyrshjältar.

Under senare år skrev han sin självbiografi "*My Wicked, Wicked Ways*" (på svenska "*En lymmels memoarer*") som är ett mästerverk av humoristisk självironi. Han bekänner allt om sig själv men hela tiden med ett litet fint småleende mot den hysteriskt hjältedyrkande omvärldens obeskrivliga galenskap med frågan: "Var det så mycket att bråka om egentligen?" Man kan lära sig mycket av denna totala, helnyktra självdistans. Han har aldrig roligt på någons bekostnad, utan han har alltid bara roligt.

Det gjordes nyligen en australiensisk långfilm på denna bok, men filmen omfattar bara det inledande kapitlet. Errol Flynn's liv var alltså så intensivt och händelserikt, att bara ett enda kapitel eller två räckte mer än väl till en hejdundrande fartfylld och actionspackad långfilm.

Redan 1952, när Flynn sade upp bekantskapen med Hollywood och flyttade till Italien 43 år gammal, sade hans läkare till honom att hans lever var slut och att han bara kunde dö. Han avslutar sina memoarer efter sin 50-årsdag 1959 med att hoppas kunna leva ännu länge till, utveckla en kalaskula, ännu få älska många damer och dricka Smirnoff varje dag åtminstone tills han blev 70. Det är ett harmoniskt slut, och han ser inget mörker på sin himmel. Kort efter detta avled han i sitt hem på Jamaica, och när han obducerades konstaterade läkaren, att hans inälvor var i samma skick som en 90-åring. Det var konstigt att han hade kunnat leva så länge som ända till 50 år efter att i ungdomen redan så totalt ha förbrukat sin egen konstitution.

Sibelius ekonomiska misär.

Den vanliga uppfattningen om Sibelius ekonomi är ungefär: "Ja, han fick ju pension vid 31 års ålder, så han behövde aldrig ens lukta på armodet, utan allting ordnades bekvämt för honom, så att han slapp bekymra sig för resten av sitt liv."

Hur förhöll det sig då egentligen med hans så kallade pension? När man granskar siffrorna slås man av en verklighet som totalt saknas i alla de vanliga Sibelius-biografierna, som höjer musiken till skyarna men totalt glömmer bort människan, som om denna var utan betydelse i skenet av det musikaliska resultatet.

Som karaktär var Sibelius en drömmare med stora svagheter. Det var först vid långt framskriden ålder som han lärde sig säga nej, och då han var omtyckt såsom sällskapsbroder vid fester som aldrig tog slut hölls han i regel kvar vid sådana i oändlighet fastän han egentligen inte ville det själv. Han hade ju fru och fyra döttrar att försörja, som han mest lyckades försörja med att komponera medelmåttig pianomusik (som vid den tiden var omåttligt populär) och teatermusik till tablåer, lätt musik i oändliga mängder som knappast alls har spelats mer efter deras dagsländebruk. Att vännerna då höll honom kvar på evighetsfester utmärkta genom flaskor utan botten i obegränsad mängd och cigarrer i enlighet därmed var inte populärt hos hustrun Aino. Man får bistra inblickar i deras tillvaro ibland när något olyckligtvis slumpmässigt närvarande vittne råkade få se hur Aino hämtade sin make plakat efter en lång fest och som när hans bästa vän sluddrigt försökte inlämna en protest mot hennes sabotage hon bitskt avfyrar en hörbar salva av idel etter: "Jag trodde att du var hans vän!"

Det finns en ökad tavla från denna tid, som väckte den största skandalen i Finlands konsthistoria. Målaren var Axel Gallén. senare känd som Gallén-Kallela, som var en av de gärna i evighet festande bröderna. Tavlan föreställer stämningen vid en sådan fest. Sibelius sitter längst till höger och tittar dimmigt framför sig, bredvid honom sitter Robert Kajanus, den store dirigenten, med ett obeskrivligt uttryck i ansiktet, en tredje sitter och sover vid bordet i typisk fylleställning, och så vidare. Man ser att ingen är nykter. Efter att ha utställt denna tavla fick Gallén-Kallela rymma till skogs för ett antal år framåt - han hämtade sig aldrig helt från det offentliga raseriets svador. Ändå är denna tavla fullständigt menlös om man jämför den med den ursprungliga skissen.

Denna visar Kajanus och Sibelius fullständigt tomma i blicken, som debila tokhusfångar, helt böbbiga som det heter på finlandssvenska, och på denna skiss ser man vad de fyra dryckes-bröderna egentligen håller på med. De har en gäst framför sig, som de alla betraktar med dubbel-seende frånvarande blickar, och man ser gästens ena fot, som är flådd. Det är en sfinx som sitter på bordet framför dem och tydligen håller dem sysselsatta med olösliga problem och gåtor, som det verkligen krävs ett symposium in absurdum et aeternum för att alls kunna befatta sig med.

Den enda som tog den tappra hustruns parti tycks ha varit Jannes broder Christian, den snus-förnuftige läkaren som i allt var kompositörens motsats, som aldrig upphörde att bekymra sig och evigt tjata på den oförbättrelige drömmaren, att han måste dra ner på sin konsumtion av sprit och tobak om han någonsin skulle slippa sina eviga besvär med luftrören, halsen, lungorna och reuma-tismen. Ingenting tyder på att broderns bemödanden någonsin åttlyddes utom ytterst tillfälligt.

Det var för att rädda kompositörens liv och karriär som andra än han själv drog i gång det här med att fixa en pension åt honom. En av dessa var självaste fennomanernas ledare Yrjö Koskinen (egentligen Georg Forsman), som i en skrivelse till höga beslutsfattare i Petersburg bland annat går ganska rakt på sak: "Mer än konstnärer i allmänhet tycks han fullständigt sakna allt sinne för det praktiska, t.o.m. i så hög grad att det enligt min mening vore olyckligt att skaffa honom en tjänst vid universitetet." Denne inflytelserike politiker menade alltså att Finlands national-kompositör var komplett oduglig att ens sköta en befattning som inte var mer än en tom titel. Det blev ett senatsärende, och i en skrivelse till tsaren hävdar senaten risken av att Sibelius löftesrika framtid som tonsättare "komme genom armod och brist att avbrytas". Det var alltså ett exakt parallellfall till Tjajkovskijs en generation tidigare, som definitivt hade gått under om han inte räddats genom sina äldre musikkollegers ingripanden och deras finande av fru von Meck.

Den som gav Sibelius hans pension var tsaren Nikolaj II. Fallet var unikt för sin tid och i hela världen, om det dock fanns precedensfall: Grieg hade fått sin livränta vid samma ålder, och även Runeberg hade förlänats en sådan, men vid högre ålder.

Vad bestod då denna pension av? Beloppet var 3000 mark per år, vilket i dagens penningvärde motsvarar ungefär hälften av en normallön. Att försörja en familj på detta var omöjligt. Sibelius måste behålla sina extraknäck, han måste fortsätta undervisa vid konservatoriet, han måste fortsätta komponera smörgåsmusik för dagsländebruk, (detta var det mest lönsamma han kunde göra,) och pensionen var inte mer än en halv nödlösning. Den var en vacker gest och egentligen ingenting annat. Hur djupt Sibelius armod var, och hur det egentligen hela tiden fortsatte att växa honom över huvudet, illustreras av den enkla siffran, att tio år efter att han fått sin pension hade han för att klara sin familj och överleva själv ådragit sig skulder på 100,000 mark, som ingen såg någon möjlighet att åtgärda.

Pensionen tillföll honom 1896 efter Lemminkäinensymfonin och före den första symfonin. (Sibelius kallade vid äldre dagar både 'Kullervo' och 'Lemminkäinensviten' för symfonier. Alltså komponerade han nio symfonier och inte bara sju.) Hur väl dessa båda stora symfoniska verk än mottogs på vissa håll räckte inte ens andra symfonin till för få kursen bort från stampandet i armodet. Först i och med violinkonserten 1904 börjar det ljusna, men inte ens denna togs nådigt emot överallt. Sibelius musik hade alltid väckt mycket blandade känslor, från euforisk extas till anklagelser för patologiska tendenser, och värst av alla hans kritiker var Wilhelm Peterson-Berger. I Göteborg trivdes Sibelius och konserterade ofta, men Stockholm hade han skäl att akta sig för. Vändpunkten där kom väl när den store violinisten Willy Burmeister, den förste som tillägnades Sibelius violinkonsert, vid en konsert i Stockholm inledde denna konsert med att offentligt kräva att Wilhelm Peterson-Berger först utvisades ur salen - annars bleve det ingen konsert. Och den store musikeravrittaren Peterson-Berger fick lämna salen.

Sedan började framgångarna i Tyskland, och i Italien tog Toscanini upp hans musik. Därmed var hans långa natt av armod över, men han var 40 år, och all hans bästa musik var redan komponerad. Den hade varit ljuset i den långa natten, som fört honom genom den till seger. Under ytterligare 20 år skulle han komponera, men hans musik skulle bli allt konstigare och tillbli under allt digrare och långsammare möda, för att 32 år före hans bortgång avstanna helt. Kanske Sibelius, liksom Beethoven med sin dövhet, just behövde de oändliga motgångarna för att kunna bli den store kompositör han var - som kompositör av klassiskt ren och universellt kvalificerad musik har han ännu aldrig blivit överträffad.

Det svenska och finska hos Sibelius.

Var han finsk eller svensk? Han var finländare och finlandssvensk. Hans modersmål var svenska, men han gifte sig med en finsk fru, och han behärskade båda språken och skrev även på finska, ehuru aldrig lika bra som på svenska. Både herr och fru Sibelius kan utan tvekan sägas ha varit tvåspråkiga och således både finska och svenska, både finlandssvenska och finska finländare.

En viss förvirring har alltid vållats av hans namn 'Jean', som ju varken är det ena eller det andra. Detta namn var snarare en signatur. Hans namn var Johan Julius Christian Sibelius och ingenting annat, men han hade en äventyrlig farbror, som när kompositören var liten brukade skicka vykort från fjärran länder och signera dem med smeknamnet 'Jean'. Det var därifrån kompositören tog sitt namn som internationell kompositör.

När vi nu ändå håller på att dissekera finländska språkproblem, så dök det upp en insändare med frågor om den saken, som vi har försökt klargöra:

"Tydligen behöver vissa fakta klargöras beträffande finnar och finlandssvenskar, ett mycket intrikat och svårutrett kapitel. Fram till slutet av 1800-talet kallades alla invånare i Finland för finnar, vare sig de talade finska eller svenska eller något annat språk. Således talar exempelvis Finlands nationalskald (svenskspråkig) Johan Ludvig Runeberg (som aktivast på 1850-talet) aldrig om finlandssvenskar utan bara om finnar. Begreppet finlandssvensk uppfanns av en herre som hette Axel Olof Freudenthal (1836-1911), professor i svenska språket och litteraturen i Helsingfors, som ansåg det vara av nöden att motverka förfinskningen av svenskheten i Finland. Han skapade den "svenska samlingsrörelsen" i Finland (som motvikt till Snellman-rörelsen med dess aggressiva krav på forcerad förfinskning av hela Finland) i huvudsyfte att slå vakt om svenskheten i Finland för att långsiktigt hindra att den alldeles skulle gå under, (hans farhågor slog in, då svenskheten i Finland faktiskt har varit utrotningshotad ända sedan 1930-talet,) men han var alltså den första i Finland någonsin som särskilde 'finlandssvenskar' från finnar. Begreppet 'finlandssvensk' är alltså ett mycket ungt och modernt begrepp, medan begreppet 'finnar' alltid har funnits."

"Tack för din intressanta utläggning om finnar och finlandssvenskar; jag har med åren blivit allt mer intresserad av Finland och vår månghundraåriga gemensamma historia som enligt mitt förmenande är närmast generande obekant bland oss svenskar! Som svensk är inte heller jag på långa vägar något som helst tillfredsställande insatt i den finska historien ännu; därför är det alltid glädjande att allt eftersom kunna lägga en pusselbit till min kunskap om Finland. Att begreppet finlandssvensk var så pass nytt hade jag något så när en uppfattning om, men tillåt mig en stillsam fråga (fundering): Jag antar att det var under en mycket kort tid som man benämnde samtliga invånare i Finland som finnar? Före år 1809 förmodar jag att man benämnde de svensktalande i Finland för svenskar - och de finsktalande för finnar? Men detta är bara något av en kvalificerad gissning från min sida..."

Finns det något entydigt svar i denna fråga?"

Beträffande din fråga kan svaret självfallet inte bli alldeles entydigt, då det är ju så länge sedan det handlar om, att ingen kommer ihåg någonting från tiden före 1809 längre, (ehuru det faktiskt i min barndom fanns längst ner i Kaukasus gamla gubbar som fortfarande kom ihåg hur det var när Napoleon och hans fransmän kom rännande in i Ryssland 1812.... Han mindes det som om det var igår, och han var bara 168 år gammal... Tyvärr tror jag inte att han lever längre....)

- och förvisso var alla själar i Finland fram till 1809 svenska medborgare och kallades så både juridiskt och allmänt, men dock kallades de inte svenskar utan finnar, vilket språk de än talade. Finland var förvisso "den östra rikshälften" men kallades aldrig Sverige utan alltid bara Finland, som ju är ett svenskt namn på Suomi. Detta senare namn är antagligen samma namn som Saami (fast i finsk version) som ju är samernas namn på sitt eget land, och finska och lapska står ju varandra nära, liksom finska och estniska. (Estland heter *Eesti*.)

Och eftersom Finland var Finland alltid även i all svenskhets ögon, så var alla invånare i Finland ingenting annat än finnar, ehuru fullödiga svenska medborgare; vilket alltså innebär att även gestalter som Arvid Horn, Carl Gustaf Armfelt (Carl XII:s siste general), Gustav Mauritz Armfelt (Gustav III:s nära vän,) Frans Michael Franzén ("Bereden väg för Herran"), Gustaf Philip Creutz bland många andra bemärkta svenskar faktiskt var finnar ehuru svenska medborgare med svenska karriärer och 100-procentigt i Svea Rikes tjänst. Finland var alltså bara ett geografiskt begrepp, inte ett politiskt, och liksom mänskorna i Småland var smålänningar, i Närke närkingar, i Dalarna dalkarlar, och så vidare, så var de i Finland finnar, oavsett språk eller etnisk tillhörighet.

De moderna gängse definitionerna är ju, att finländare är en medborgare i Finland, finne är medborgare i Finland med finska som modersmål, och finlandssvensk är medborgare i Finland med svenska som modersmål. Dessa definitioner må hålla modernt, men historiskt håller de inte, då varken begreppet 'finlandssvensk' eller 'finländare' existerade före Axel Olof Freudenthals tid.

Estonia - det troligaste händelseförloppet.

Denna teori grundar sig på autentiska vittnesutsagor. Vittnesmålen är otaliga och motsäger ofta varandra, varför många har utsorterats. Den teori som blivit kvar efter utrensningarna förblir dock, hävdar vi med bestämdhet, endast en teori.

Visst smugglades det över Estland, och denna smuggeltrafik var ytterst lukrativ. Det var inte bara sprit och cigaretter utan även massor av knark, främst heroin, samt vapen och andra än farligare ämnen som kunde sammanfattas under stämpeln Top Secret. Till dessa senare ämnen hörde vissa kvantiteter osmium, en viktig komponent i SDI, det amerikanska "Stjärnornas krig"-rymdprogrammet, samt kobolt. Dessa båda transporter kördes ombord på Estonia i två lastbilar under stort säkerhetspådrag - hela hamnen var avspärrad, och flera extra vaktkontroller hade placerats ut.

Denna extraordinära smuggling av militära hemligheter på två lastbilar var nämligen mycket mera lukrativ än den myckna heroin- och knarksmugglingen. Den var nämligen beställd och betalad av Pentagon, och åtskilliga estniska maktmyndigheter var införstådda med leveransens vikt framför allt ekonomiskt. Ryska vapen hade smugglats ut från Ryssland över Estland förut till Amerika via Stockholm, då det låg i Amerikas naturliga intresse att hålla sig exakt informerat om den militära utvecklingens aktuella läge i Ryssland. Det låg i Sveriges dåvarande statsminister Carl Bildts intresse att beredvilligt underlätta denna service för Amerika.

Naturligtvis tyckte dock ryssarna inte om detta, och denna kväll, den 27 september 1994, tänkte de inte längre finna sig i det. De hade lyckats informera sig om

smugglingen och planerade en gång för alla sätta stopp för detta genom en skarp varning. Estonia skulle utsättas för ett attentat genom strategiskt utplacerade sprängladdningar, som skulle tvinga Estonia att söka nödhamn.

Emellertid hade helt andra myndigheter i Stockholm lyckats informera sig om en omfattande heroinsmuggling på Estonia, varför de ämnade genomsöka färjan ordentligt vid framkomsten till Stockholm. Detta lyckades involverade parter i Estland och Ryssland informera sig om. Det stod klart för estniska och amerikanska parter att lasterna av osmium och kobolt ej skulle tåla en sådan undersökning. Det amerikanska direktivet löd: se till att lasten tippas över bord. Annars blir det storpolitisk skandal som ingen är betjänt av. Detta verkade ju enkelt och rimligt.

Ombord på Estonia befann sig en agent i vinröd kavaj som en sorts bevakare av lasten och internationella intressen. Denne man befallde kapten Arvo Andresson att lämna lasten över bord. Kaptenen samtyckte under tvång och blev sannolikt revolverhotad om ej rentav beskjuten - före Estonias förlisning lär det ha funnits tre lik på kommandobryggan. Anledningen till kaptenens motspänstighet var främst att det blåste hård storm. Man öppnar inte ett bogvisir på en passagerarfärja med tusen själar ombord under rykande storm och i motvind.

Emellertid forcerades manövern, och bogvisiret lossnade. Om det sprängdes loss genom de redan förberedda attentaten eller revs loss av vågorna råder det olika uppgifter om, men sannolikt bidrog båda delarna till att bogvisiret faktiskt lossnade. Det enda kaptenen sedan kunde göra för att rädda fartyget var att lägga om kursen bort från vinden, men det räckte inte, för när bogvisiret redan öppnats och lossnat sprängdes det ett hål i båten närmare kölen.

Alla vittnen i frågan är eniga om två explosioner ombord, som skakade hela fartyget, och åtminstone den ena av dessa inträffade i däck 0 under bildäck. Om vatten bara kommit in genom fören där bogvisiret suttit hade Estonia aldrig sjunkit.

En av de första som fick veta om olyckan var Carl Bildt, som informerades direkt från okänt håll. Regeringen lovade att Estonia skulle bärgas, regeringen avgick, en ny regering under Ingvar Carlsson lovade samma sak men höll inte sitt löfte, en haverikommission tillsattes att utreda vad som egentligen hänt, i denna haverikommission bestående av tre svenskar, tre finnar, tre ester och två terapeutiska konsulter var alla de tre esterna jäviga, likväl ifrågasattes inte haveri-kommissionen som snart upplöstes genom inre stridigheter, och resultatet av dess arbete blev bara ett ihåligt fuskverk. Dykare undersökte vraket i december 1994 men förbjöds att undersöka bildäcket, och deras undersökning var ytterst bristfällig då den bara gjordes punktvis. Ingvar Carlsson avgick, Carl Bildt avgick, och Mona Sahlin tillsattes som chef för alla affärer rörande Estonia. När Jutta Rabe och Gregg Beamis på eget bevåg undersökte Estonia i augusti 2000 i ett heroiskt försök att bringa ordning i en fråga som alla andra rört upp till ett fullständigt mörklagt kaos bemöttes de bara med hot om vedergällningsåtgärder.

Att den internationella haverikommissionen som tillsattes 1994 var dödfödd genom jäv och oenighet stod klart från början, och den borde aldrig ha fått några befogenheter. Att det behövs en riktig oberoende kommission står utom allt tvivel. Om en sådan någon gång får göra ett ordentligt arbete med grundliga undersökningar av *hela* vraket får vi kanske veta om ovanstående teori håller eller om sanningen var ännu mer överraskande.

Peter Anstrins sensationella bok.

En av årets mest spektakulära nya böcker är "*Ett sekel med psykiatrin*" av Peter Anstrin i två delar, av vilka endast den första ännu har utkommit. Peter Anstrin har i mer än 25 år arbetat med "*Citizens' Commission of Human Rights*" som journalist och redaktör med huvudinriktning att kartlägga och blottställa missbruk inom psykiatrin. I

första delen av sin bok går han historiskt till väga och berättar hur de omänskliga tendenserna hos världsberömda tänkare och forskare som Robert Malthus, Charles Darwin, Friedrich Nietzsche och Sigmund Freud beredde vägen för fascismen och nazismen med förintelselägren som den trippens ändstation. Malthus och Darwin var oantastliga, då de bara presenterade teorier, men i och med Nietzsche tar oförnuftet och bristen på distans överhanden, och Sigmund Freud presenteras som etableraren av hela 1900-talets 'flummeri' genom att i psykologin införa den totala sexfixeringen under inflytandet av droger - Freud var kokainist under 10 år när han utvecklade psykoanalysen, och genom honom blev kokainet 'innedrog' under hela 1920-talet.

Men den största skadan anser Anstrin att vållades av psykiatrikern Wilhelm Wundt, som vetenskapligt lyckades etablera doktrinen att människan inte hade någon själ, vilket blev grunden för Hitler-Tysklands och Stalin-Rysslands framfart.

Vad som är helt nytt i Anstrins bok är hans avslöjande av hur tyska psykiatriker i Hitler-Tyskland metodiskt avrättade 275,000 mentalpatienter. När dessa tog slut flyttades dessa psykiatriker och deras verksamheter och system ut till koncentrationslägren, där de fick fortsätta härja bland *personae non gratae* som inte var mentalpatienter.

Han visar vidare hur denna etablerade omänsklighet fick fortsätta leda samhället efter andra världskriget och hur den i Sverige framför allt har lyckats destruktivt infiltrera skolan och massmedia. Boken är en hälsosam ögonöppnare för alla, och vi ser fram emot den andra delen.

Shakespearedebatten (29) : *John Michell löser problemet.*

"*Who Wrote Shakespeare?*" ("Vem skrev Shakespeare?") av John Michell kom ut 1996 och är kanske den roligaste bok om problemet som har skrivits, samtidigt som den klart utgör den hittills största och mest överskådliga summeringen av komplexet. John Michell följer i mångt och mycket Laila Roths linje, som klart är den populäraste: att inte betrakta någon kandidat som omöjlig. John Michell presenterar i sin bok samtliga möjliga 63 kandidater, av vilka 24 är seriösa och fullt möjliga som ensamma författare till alla Shakespeares verk.

Hans förklaring till problemet är i stort sett följande. Hjärnan bakom det hela var givetvis Francis Bacon, som hade som sitt livsprogram att reformera hela mänskligheten genom filosofi, vetenskap, lag och rätt samt något fjärde. Detta fjärde skulle ha varit presentationen av Shakespeare-dramatiken genom den tidens dominerande massmedia teatern, med dess oemotståndliga förmåga att manipulera med massorna. Francis Bacons huvudroll förstärks ytterligare genom att han var bevisat homosexuell, varför han hade den tidens bästa skäl i världen att gömma sig, vilket han aldrig stack under stol med att var hans livs motto att göra.

Men Bacon var en torr träkmåns som bara satt inne i London hela tiden, medan Shakespeare-dramerna utmärks av färgstark dådkraft med mycket sport och friluftsliv ute på landet, något som omöjligt kan förknippas med den sjuklige byråkraten Bacon. Här kommer earlen av Oxford, Edward de Vere in i bilden, en temperamentsfull äventyrare som levt länge utomlands och favoriserade allting italienskt, en passionerad natur som bevisligen skrev sonetter, som förlorade sin far i unga år varpå hans mor genast gifte om sig med en värdelös skurk, och som själv utkämpade dueller och gärna dödade en tjänare i sin herre och förmyndare lord Burghleys hus i önskan om att det hade varit lord Burghley själv. Här har vi den livslevande och rasande Hamlet i verkligheten. På 1590-talet drog han sig tillbaka i grämelse över de förföljelser han utsattes för och skrev då troligen de bittra sonetterna, som tydligt bär en äldre ärrad djupt in i själen sårad och fullständigt ärlig mans utomordentligt raffinerade bikt-

bekännelser. "Othello" och "Kung Lear" i hans dödsår 1604 rimmar perfekt med earlen av Oxfords djupa och ädla förtvivlan.

Hans svärson var William Stanley, den sjätte earlen av Derby, av kungligt blod, som man tämligen säkert kan binda åtminstone två av dramerna vid: "Kärt besvär förgäves" och "Stormen". "Kärt besvär förgäves" utspelar sig vid Henrik av Navarras hov i Baskien och förråder att dess författare måste ha vistats där och varit intimt förknippad med vad man höll på med där. Detta gjorde William Stanley, som dessutom förlöjligar sin lärare Richard Lloyd i pjäsen genom karikatyren Holofernes: en fånig tablå av Holofernes uppförs som en pjäs i pjäsen, som i själva verket var en seriöst menad komposition av den pretiöse Richard Lloyd, Stanleys informator och förkläde under hans många och långa resor. Sceneriet för "Stormen" är en liten klippö utanför ön Man, som William Stanley var feodal härskare över. Caliban är en karakterisering av Manxfolkets urbefolkning, som talade sitt eget obegripliga språk och som av naturliga skäl motsatte sig de engelska översittarnas ockupation av deras land. Argumenten för att bara William Stanley kan ha skrivit "Stormen" är överväldigande.

Men det finns fler. Earlen av Rutland, Roger Manners, besökte bevisligen Danmark och kände medlemmar av familjerna Rosencrantz och Guildenstern och torde ensam ha varit närmare bekant med rutinerna för Kronborg Slott så som de återges i "Hamlet", som han alltså måste ha varit med och skrivit i. Och så har vi det märkliga geniet Christopher Marlowe, som det finns bindande bevis för att samarbetade vid dramaproduktionen, då hans och Shakespeares stil är vetenskapligt fullkomligt identiska med varandra, som om de var exakt samma fingeravtryck fast av två olika människor, vilket ju är en absolut omöjlighet. Märkligast härvidlag är att Shakespeares stil fortsätter att vara identisk med Marlowes även efter Marlowes påstådda död och så länge Shakespeares produktion fortsätter. Och låt oss för all del inte glömma den gamle skojaren William Shakespeare själv, teaterfifflaren, som knyckte vad som helst från vem som helst och satte ihop vad som helst av vad som helst. Vem som helst som vände sig till Shakespeare med något ljusskyggt alster kunde vara säker på att hans identitet inte skulle bli avslöjad: den kvalificerade textfifflaren Shakespeares namn borgade för att texterna skulle gå oantastade genom censuren. Och låt oss inte heller glömma, att censuren under drottning Elisabets tid var hårdare än under Stalins.

Så löser John Michell hela problemet: alla var skyldiga och samarbetade med varandra och var beroende av varandra för den enastående konkreta produktionen. Det är en mycket populär och rolig framställning och kan lätt omfattas av vem som helst. Problemet är bara att den inte håller för närmare granskning.

Shakespeareproduktionen med alla dramerna och dikterna skiljer sig nämligen på ett enastående sätt från all annan engelsk litterär produktion. Det fanns ju även andra författare: Beaumont och Fletcher, Ben Jonson, Edmund Spenser och senare John Milton. Även Francis Bacon skrev egna verk under eget namn som liksom alla andra skiljer sig från Shakespeares genom en mycket mindre utvecklad stil och en knappare vokabulär. Shakespearespråket överträffar alla andras med minst 50%. Detta enda faktum tyder på att i alla fall en enda person måste ligga bakom alltsammans, och det utesluter genast den betydligt ordknappare och mer begränsade Francis Bacon.

Det utesluter även earlen av Oxford, som dog redan 1604, medan många betydande Shakespeareverk bevisligen tillkom senare. Det utesluter även earlen av Rutland, som föddes först 1576 och alltså var för ung för de tidigare Shakespeareverken. Kvar står tre figurer: William Shakespeare själv, William Stanley och Christopher Marlowe.

William Shakespeare var en skojare och pratmakare och mycket populär som sådan och mycket slängd i affärer. Bland sina kolleger, främst Ben Jonson, var han väl känd och ofta utpekad som den perfekta teaterapan och fifflaren, som inte drog sig för något. Som skrupelfri affärsman var han det perfekta mediet för försiktiga genier som hade anledning att undvika bråk och inte synas offentligt, och han drog skamlös fördel av sakernas tillstånd. Bevisligen har delar av Hamlet tillkommit efter Shakespeares död

vid slutredigerandet av "The First Folio" före 1623, och allting tyder på att han inte skrev ett enda ord av Shakespearedramatiken själv, allra minst de ärliga och hjärtängsliga sonetterna. Mera om detta i nästa nummer, då vi belyser Mark Twains syn på hela problemet.

Kvar står alltså preliminärt bara Christopher Marlowe och William Stanley. Här börjar problemet bli svårt. Vi tror oss kunna lösa det, men det får bli i ett senare nummer.

Ahasverus minnen, del 7: Storinkvisitorn.

Jag nämnde Matthew Lewis' roman om den stackars abboten som av det mytologiska inbillningsfostret Djävulen lockades till att förföra och ta livet av inte vilka två kvinnor som helst utan en mor och hennes dotter, som senare visade sig ha varit munkens egen moder och syster. Denna något svulstiga och fjantiga men effektiva gotiska roman hade ingen påtaglig verklighetsgrund, lika litet som Dostojevskijs legend om Storinkvisitorn i "Bröderna Karamasov" hade det; men dock fanns det i tiderna i Spanien en man som undermedvetet har gått igen i dessa två författares inkvisionshistorier.

Han var från början en fullkomligt anständig präst som även gjorde god nytta som sådan: han var mycket populär, och ingen präst var vänligare mot de fattiga, sjuka, gamla och döende än han. Han ansågs vara den perfekta prästen. Ändå hade han aldrig haft någon verklig kallelse till yrket utan hade valt mellan en karriär antingen inom kyrkan eller inom armén. Det blev kyrkan men hade lika väl kunnat bli armén. Tyvärr blev det inte armén, där han hade kunnat göra mindre skada.

Men så länge han bara var en fattig och anspråkslös präst vars enda krävande uppgift var att vara mänsklig skötte han sig utmärkt väl, och hade han fått behålla sin anspråkslösa ställning som underlydande diakon hade han kunnat bli ett helgon. Men hans problem började i och med att han promoverades.

Han fick en mycket ansvarsfull befattning i sitt fyrtiotredje levnadsår som abbot för ett mycket berömt kloster i Toledo, det gamla Spaniens hjärta. Ingen var mera medveten än han själv om det digra ansvar som därmed tyngde honom och vilka förfärliga frestelser han därigenom kunde utsättas för, ty ett nunnekloster strax intill lydde också under hans överhöghet. För att från början försäkra sig och stålsätta sig mot alla frestelser till synd avgav han där ett offentligt löfte att aldrig stiga över klostrets murar, att aldrig lämna munkklostrets heliga område. Abbedissan i det intilliggande nunneklostret träffade han bara inför vittnen och med en vägg mellan dem med blott en gallerförsedd glugg som kommunikationsväg mellan dem. Det var måhända detta ytterst stränga moraliska förfarande som snabbt gav honom ryktet av att vara en verkligt helig man. Och det ryktet njöt han av. Allmänhetens respekt för honom var hans livs enda njutning, men det var en njutning för mycket. Snart fick han behov av att ständigt stegra den njutningen.

Hans helighets rykte gjorde att några framstående personer sökte sig till honom för att få råd. Kastiliens kung Ferdinand blev en regelbunden gäst hos honom, snart följde dennes hustru med, och en annan som fick ett alltför stort förtroende för honom var den blivande påven Borgia, Alexander VI.

Som alltid med heliga, berömda, socialt aktade och upphöjda män gick hans rykte honom åt huvudet. För att höja sin egen personliga nivå och prestige i takt med hans ryktes växande utbredning engagerade han sig djupare och djupare i sin roll som andlig auktoritet. Han började komma fram med egna dogmer och idéer, som han först försiktigt testade på intima lärjungar, och sedan, när de utan motstånd anammades, spred till högre och högre dignitärer. Kung Ferdinand, själv en vacklande och osäker praktfurste på lerfötter, började tacksamt ta emot hans religionsnitiska förslag och med stöd av sin fanatiska fru genomdriva dem i praktiken. Bland denna heliga abbots

grundsatser var den i alla tider lika farliga och vanvettiga, att endast en religion var sann medan alla andra var falska. I detta fall var den enda sanna religionen den romerska katolska kyrkans.

Utan denna heliga abbots inflytande hade Ferdinand och Isabella aldrig haft det vanvettiga övermodet att kungöra det universella intoleransediktet av år 1492, som proklamerade katolicismen som den enda tillåtna religionen i Spanien. Därmed var alla araber och judar i Spanien fredlösa och en systematisk utrotning av dem inledd, och därmed sattes det punkt för medeltidens kanske högsta kulturella historiska skede. Under hela högmedeltiden från Rodrigo del Vivar kallad El Cid framåt hade Spanien varit toleransens hemland och judarnas enda säkra tillflyktsort i världen där de kunde vara fria, med det resultatet att Spaniens högmedeltidskultur särskilt på 1100- och 1200-talen uppnådde en nivå som saknade motstycke i resten av världen. Ingenstans stod kulturen, litteraturen, vetenskapen, astronomin och forskningen högre före Dante än i Spanien. Detta gjorde Ferdinand och Isabella ett definitivt slut på genom sitt intoleransediket och det därav följande etablerandet av inkquisitionen som institutionen för fritt mördande av i princip vem som helst.

Men abboten i Toledo var fortfarande helig. Efter 1492 började han emellertid i sin själs innersta väsen tvivla på sin egen roll i det hela. Men hans ställning var för etablerad: han kunde icke svika den. Han måste fortsätta på den väg hans liv genom hans sociala ställning hade tagit, och ju vildare hans samvete protesterade där emot, desto strängare bekämpade han sitt samvete med nya edikt, nya beslut, nya dogmer och nya intriger. Utan hans spel med marionettrådar som löpte ända in i Vatikanen hade Alessandro Borgia aldrig blivit påve. Vid denna tidpunkt omfattade han alldeles säkert redan den farliga trossats som han aldrig uttryckte högt för någon men som blev ledstjärnan under hela resten av hans liv. Han trodde blint på, att om man bara gjorde vad man gjorde i Guds namn skulle vad man än gjorde vara heligt och oemotståndligt, suveränt och gudomligt; kort sagt, att Guds blotta namn berättigade till vad som helst. Och allt vad han gjorde från denna tid framåt var att pröva denna tes i praktiken, och så länge han levde fann han att den höll, ty han åkte aldrig fast.

Bakom de stora inkvisitionsdomstolarna, bakom de stora autodaféspektaklen, bakom det kyrkliga tortyrväsendet och bakom denna katolska inkvisitions rättvisa som bara accepterade bekännelser och bara hade dödsdomar att bjuda på, bakom hela denna formidabla maktapparat stod denne helige abbot i Toledo, som var så beryktad för sin helighet. Alla trådar löpte samman i hans händer, och hans helighet sanktionerade och upprätthöll ordningen i denna organiserade mördarverksamhet: ingen vågade någonsin säga ett ord emot honom.

Jag var med i Sevilla år 1510 när de sista judarna utvandrade därifrån under mycket patetiska former. De var nästan 200 stycken, och de genomförde sin flykt i samband med påsken. Det var en modern liten Exodus-episod men en mera tragisk sådan, ty Egyptens judar lämnade Egypten med entusiasm och hade det heliga landet att utvandra till, men de sista spanska judarna i Sevilla år 1510 var de trognaste spanjorerna. Deras familjer hade bott och förkovrats i Spanien sedan visigothernas tid, de hade alltid haft det bra, Spanien hade alltid varit deras förlovade hemland, och de visste inte nu vart de skulle ta vägen. En belgare skulle med sitt skepp föra dem till en gudsförgäten håla någonstans i den dimmiga blåsiga råa och regniga mörka Norden som hette Antwerpen, och det var allt de visste om sin framtid. Ingenting kunde de ta med sig av sitt under århundraden samlade goda i Spanien, och stannade de skulle de liksom så många vänner och släktingar förr eller senare upptäckas av katolska kyrkans inkquisition, genom obegränsad tortyr tvingas till att bekänna sitt kätteri och brännas å bålet *en masse* till ackompanjering av orgelmusik och körer sjungande Te Deum. Detta var standard. När jag tog farväl av dessa de sista och trognaste spanska judarna vid Cadiz påsken 1510 beslöt jag att uppsöka den spanska inkquisitionens innersta väsen. Och mina prövande sökande vägar förde mig till den berömde helige abboten i Toledo.

"Jaså, här har vi den märkvärdige kättaren," sade han. "Ert fall har så förbluffat myndigheterna att jag kände att jag måste få intervjuar er personligen. Vem är ni egentligen?"

"Bara en jude."

"Just det att ni säger det skiljer er väsentligt från alla andra judar. Dessa stackars judekräk här i Spanien är ju som regel världens yppersta experter på att förstå sig. De medger och erkänner vad som helst, blott icke att de är judar. Och därvid känner vi igen dem: den som envisast förnekar att han är av judisk härkomst, att han praktiserat de förbjudna juderiterna och att han över huvud taget någonsin har känt någon jude eller haft med någon jude att göra, den som mest av allt tar avstånd från allt vad judiskt heter, det är den sanne juden. Och så kommer ni då hit mitt i alltsammans, stiger in i en kyrka och påstår inför första bästa präst att ni är jude, aldrig har haft annat än den judiska religionen och att ni kräver att bli straffad där för. Är det så konstigt att ingen tror er? Efter 1492 har aldrig en sefard medgivit att han är en jude i Spanien. Vi trodde vi redan hade lyckats utrota varenda en, för så tyst har det blivit i Spanien, och så kommer ni och förbryllar hela kyrkan. Finns det fler av er sort?"

"De kommer alltid att finnas."

"Det låter förfärligt. Men varför påstår ni att ni är jude om ni verkligen är det?"

"Därför att jag är det."

"Men vet ni då inte att det att vara jude idag är straffbart med döden?"

"Jo."

"Varför söker ni då döden?"

"Jag söker inte döden. Jag sökte er."

"Mig?"

"Ja, er."

"Och varför sökte ni mig?"

"Jag sökte roten till det inkvisitoriska systemet, och när jag har sett er vet jag att jag har träffat på roten. Endast en så helig och ansedd man som ni, som automatiskt på livstid är höjd över alla misstankar, har möjlighet att kunna hålla inkquisitionen levande. Ni är helig. Ni är ett levande helgon. Ni går aldrig utanför ert kloster. Ni är oantastlig. Men allt det är er förklädnad. Under den kyrkliga helgonförklädnaden ser jag alla era mänskliga svagheter, utan vilka ni vore omänsklig, ty en man kan inte vara ensidigt god. Den mänskliga naturen är alltid paradoxal, där alla de goda egenskaperna alltid uppvägs av motsvarande onda. Utåt är ni ett lysande exemplariskt helgon, men invändigt är ni ett monster i klass med Caligula.

Nej, låt mig tala färdigt innan ni avbryter mig. Jag måste få avslöja för er era synder. Ni är ren i ert celibatliv och ser inte åt en kvinna ens. Men era sexuella begär tillfredsställs i stället på annat sätt. Ni är själv med när era häxor och kättare, morer och judar torteras, och ni njuter av att se deras lemmar krossas och deras kött brännas levande på bål. Ni njuter sexuellt av varje plåga ni orsakar andra. Ingen ser hur era lustar tillfredsställs på detta sätt, och därför är det ett säkert sätt som ni ständigt understödjer och utvecklar, ty ingen sexuell lusta har någonsin tillfredsställts. Ingen man har någonsin fått nog av sina lustars tillfredsställelse. Tvärtom. Ju mer han tillfredsställt sig, desto hungrigare har han alltid blivit. Samma är det med er: ni funderar ständigt på hur ni ytterligare skulle kunna utveckla inkquisitionen och finna på nya knep och raffinerade metoder att ge era offer större plågor och er själv större sexuell tillfredsställelse."

"Ni måste vara vansinnig."

"Låt mig få fortsätta. Som sagt var, era lustar kommer inte att få nog av era inkvisitoriska begär. Härmed spår jag, att ni en dag förledd av era begär kommer att falla för en kvinna trots allt. Och därefter kommer ni att lika mycket hänge er åt verkliga samlag som åt utvecklandet av er inkquisition och dess terror. Ni skall finna, att kyrkans ofelbarhet alltid kommer att skydda ert rykte, och om ni våldtar en nunna här

och en nunna där kommer folk aldrig att tro att ni verkligen gjort det, ty de tror på kyrkans ofelbarhet och på er fasad som asketiskt helgon. Ingen kommer att stoppa er. I full frihet kommer ni att kunna utveckla en hur stor skörlevnad som helst, och de nunnor ni våldtar skall bara som era älskarinnor dyrka er högre, och ert anseende kommer alltid att tilltaga. Inte ens om ni avlider i hjärtslag i en gathoras säng kommer någon att kunna tro att ni låg i den horans säng för att begå otukt med henne, ty så helig är kyrkan i folkets ögon. Ni kommer att finna, att icke Gud, men kyrkans ofelbarhet, berättigar till allt."

"Och till mig kommer du och säger detta? Till mig och ingen annan? Förstår du icke, Jesus, att jag måste korsfästa dig för att du vågar säga mig sådant?"

"Jag säger bara sanningen."

"Ja, och ingenting är brottsligare i samhällets ögon än att våga säga sanningen. Varför har du kommit för att låta dig korsfästas på nytt, Jesus?" Han trodde faktiskt att jag var något av en Jesus. "Tror du det hjälper? Tror du en enda syndare blir hjälpt av att du lider för honom? Nej, Jesus, lika litet som någon då blev frälst genom din död skall någon bli det den här gången och allra minst kyrkan. Du kan icke frälsa en enda människa, Jesus, genom din död, ty ingen människa är av naturen god utom du. Då lyckades du genom din död göra ett stort nummer och spektakel och en bra historia, men inte ens det skall du lyckas med den här gången. Vi skall icke ens låta dig brinna offentligt. Du skall få spårlöst försvinna genom ett svart hål i golvet djupast i vår fängelseborg, och där skall ingen någonsin gräva efter dig. Vår kyrka är så mäktig idag att du om du dör igen ej längre har någon möjlighet att uppstå från de döda. Och på grund av maktens ständigt tilltagande centralisering, koncentration och kontrollförmåga skall så småningom människorna komma att tro att Jesus inte alls uppstod från de döda, eftersom ju något sådant i vårt samhälle är omöjligt.

Men du har visat mig en välgärning genom att inte först predika för folket utan komma direkt till mig med din sanning. Det skall du belönas för. Du skall få fri lejd ur landet till Frankrike om du lovar att aldrig mer tala spanska. Sålunda fördriver vi den siste juden från Spanien."

Jag gick med på det. Men han var nog listigare än han utgav sig för att vara. Han visste nog innerst inne att jag inte alls var Jesus utan en helt annan person av mindre vikt men av större makt än Jesus. Jag tyckte mig i hans mörka ostadiga blick utläsa en viss fruktan för mig. Han visste nog att han inte skulle kunna ta livet av mig, lika litet som man då kunde ta livet av Jesus. Därför, för att rädda sitt eget skinn, kompromissade han med sitt sunda förnuft och släppte han mig ut ur landet.

Jag fick aldrig veta något om hans senare öden. Men jag är säker på att han mycket riktigt sedan lät sig förföras av kvinnor, därefter våldtog ett antal nunnor och till slut uppdagades därvid. Men för att undvika en skandal i kyrkan blev verkliga fakta i saken aldrig kända offentligt. Först i och med den franska revolutionen bröts hemligheterna, öppnades kyrkans arkiv, sprängdes ghettots murar och kunde den verkliga sanningen om det katolska celibatets prästerskaps inre känsloliv genom ynglingen Matthew Lewis i hela sin höga morbiditet avslöjas.

I nästa nummer : *Boris Pasternak.*

Tokresan, del 6: Athen.

Det kändes gott att vara hemma i Grekland. Vi kom i land klockan 13, och jag kunde i lugn och ro avnjuta en välkomstkopp kaffe på busstationen innan tåget skulle gå 13.54. Ett flertal från båten fanns med på tåget inklusive den lilla energiska tyskan från Stuttgart med elefantryggsäcken, men Thomas såg jag inte mer. Han kanske tog

igen sig ett dygn i Patras, vilket han i så fall gjorde rätt i och var honom väl unnat efter den skamliga behandlingen i Brindisi.

I Athen var allting kaos, ty det var val på gång. Först trodde jag det var någon landskamp i fotboll som avgjordes i dagarna, ty folk bar sig precis åt som en huliganiserande fotbollspublik: åkte omkring med flygande fanor, sjöng kampsånger, blockerade trafiken, drog omkring på gatorna i flockar utan att bry sig om trafiken och var i största allmänhet lössläppt och vettlös. Men det var politiska val på gång, och ingenting fungerade.

Mitt vandrarhem Dionysos var stängt. Jag fick söka mig ett annat efter att ha vallat en kinesiska från Hamburg, som sökt min hjälp på tåget, till hennes destination: Athens internationella vandrarhem, det billigaste i Athen, för 1600 drakmer natten, om man är medlem. Hon hade på tåget fått telefonsamtal på sin mobil och väckt alla resenärers munterhet och fascination med att högljutt rabbla iväg på rinnande kinesiska - det var direktsamtal från Hongkong. Den grekiska damen bredvid henne, en vacker madonna, skrattade nästan på sig. Det hör till bilden att vår Hongkongtös var en liten satt och beskäftig dam, vars blotta uppenbarelse hade kunnat höra hemma på en varieté.

I stället hittade jag Annabel runt hörnet. Priset var 50 kronor natten, och stället var trivsamt. En korean tog genast hand om mig, jag blev hans rumskamrat, och senare infann sig även en trind amerikan från Texas i samma rum, en sympatisk dagdrivare utan framtänder, som enligt egen utsago inte gjorde något för att förtjäna sitt levebröd. Han var desto pratsammare i stället.

Även min senast upptäckta stamkrog Platon hade stängt. Jag fick återgå till gamla Proodos i stället, som jag inte besökt sedan de där för många herrans år sedan tog svinaktigt för mycket betalt för vinet. Den här gången tog jag bara vatten - och de tog för mycket betalt för det också, då de lade på 50%.

Under hela natten tjöt sirenerna och tutade bilarna omkring i staden och verkade att vara särskilt flockade omkring vårt kvarter. Det var som en ständig brandkårsuttryckning, men det var inga eldsvådor det gällde utan bara grekiskt effektiv valkampanj. Ändå lyckades man sova hela natten åtta timmar i sträck. Det var ju första gången på två dygn man hade en säng att sova i.

På morgonen fick jag veta vad som hänt med Dionysos: stängt till följd av lurendrejeri. En svensk och en holländare kom till vandrarhemmet och tänkte stanna länge. De ombads då betala för en månad i förskott. De var så dumma att de gjorde det. De måste ha haft mycket pengar, vilket alltid är ett misstag när man reser. Några dagar senare kom polisen och stängde etablissemanget. Den ansvarige delägaren hade inte betalt hyran. Han hade i stället använt svenskens och holländarens pengar till att starta ett Internet Café. Även den andre delägaren, min gode vän och värd Nikolas, hade blivit lurad och ruinerad. Enda sättet för svensken och holländaren att få tillbaka sina pengar hade varit att öppna en process. En sådan hade kostat det dubbla mot vad de förlorat.

Sålunda förblir Dionysos vandrarhem stängt, skurken har kommit undan och är förmodligen i smöret, medan alla andra är arga och missnöjda förlorare. Även i Grekland kan sådant hända.

Även Annabel hade haft sina problem. För ett år sedan var här öppet hus med barsservering, och hit kom då drivor av folk som inte bodde här. Dessa gäster var vanligen ryssar, och de inte bara drack för hårt och för mycket, utan de prånglade även droger. Det krävdes åtgärder. Baren stängdes för gott, och numera är det enda som serveras sådant som gästerna får tillreda själva: kaffe, te, soppa, smörgåsar, kokta ägg, med mera. Det är ordning och reda på torpet.

Man hör ju ständigt om hur turister blir lurade och plockade på pengar, men det finns faktiskt också varianter. Edward, min omåttliga pratkvart till outhärdlig rumskamrat, han utan framtänder, hade på sin väg mött en hästdroska med fyra amerikanska tanter, renodlade "hags" (kåringar fast ännu värre). De hade avslutat sitt

drosknöje och skulle betala kusken. De hade händerna fulla med sedlar. "Nej, du borde ge honom mera," sade den ena. "Ge honom 20 dollar till," sade den andra. Och de prackade på den stackars kusken en massa dollar. "Hur mycket gav ni honom?" frågade Edward sedan. "Bara 100 dollar," sade tanterna. Edward var säker på att det var mycket mera. "För hur lång tid? 10 minuter?" frågade han.

Den kusken skulle aldrig mer kunna bli okorrumpad.

Bland alla tiggare och gatumusikanter förekom det en som imponerade på mig. Han satt i rullstol och sjöng för fulla muggar - sopran. Han var en koloraturkontratenor som både joddlade och utkonkurrerade Cecilia Bartoli med sina svindlande kadenser. Han sjöng mest med slutna ögon och hade kunnat vara blind också, men det kunde jag inte avgöra.

I nästa nummer : *Vårens ankomst och doktor Sandy.*

Konvalescensresan, del 12 : Mysteriet i Venedig.

(Resenären har just upptäckt att han blivit av med alla sina respengar.)

Hur i all sin dar hade någonting sådant kunnat gå till på ett växlingskontor? Det var bara att resa tillbaka dit och ta i tu med saken.

När jag ankom till växlingskontoret satt där en ny flicka som inte visste någonting. Hon hade inte sett eller hört något, men hon lovade kontakta flickan som suttit där igår. Det enda jag kunde göra under tiden var att gå till polisen.

Jag fick fylla i två A4-sidor med alla de intimaste detaljerna om min person och om brottet. Jag gjorde så gott jag kunde och förklarade händelseförloppet som så:

"Kom tidigt på morgonen till Venedig med tåg från Brindisi (efter en resa Sverige-Ungern-Rumänien-Bulgarien-Turkiet-Grekland) utan mycket sömn under natten, trött och kanske något disträ. Växlade 8500 grekiska drakmer på detta kontor, varunder jag tog fram den lilla plastfickan med alla mina pengar. Det var sista gången jag såg den. Förlusten upptäcktes först när jag skulle ta en dusch i Verona. Troligen glömde jag helt enkelt kvar den gula plastfickan på disken på detta kontor. Det finns ingen annan möjlighet, då jag alltid har burit detta penningfodral i en pung med ett snöre runt halsen under alla kläderna. Pungen är kvar, men den är tom."

När jag redogjort för brottet frågade jag om det var något mer. Nej, det var inget mer. Det var bara att gå. Jag fick lämna adress och telefonnummer hos polisen även till mina släktingar i Verona, och därvid blev det. Ingen kunde ge mig något hopp.

Under tiden hade växlingskontorsflickan hittat sin kollega, och hon kom snart till brottsplatsen. Ej heller hon hade sett eller märkt någonting. Hon kom ihåg mig, då jag varit den enda under hela dagen som växlat grekiska drakmer.

Nu infann sig mysteriet. Dessa flickor på ett växlingskontor sitter bakom en disk med skottsäkert glas, och de ser inte mycket av vad som händer i den lilla lokalen. Men de går ut och in, de avlöser varandra ständigt, och de märker normalt alltid när någon turist glömt kvar sin kamera, sin portmonnä, sina glasögon eller någon plånbok eller börs. När så sker, och det sker ideligen mer än dagligen, är det de anställdas skyldighet att ta hand om de kvarglömda effekterna, som normalt förr eller senare eftersöks av deras rätta ägare, som ju även skett i mitt fall. Men i mitt fall hade min kvarglömda effekt inte tagits hand om eller ens upptäckts. Detta var det otroliga. Det fanns bara en förklaring till det mysteriet: mitt svenska plastfodral måste omgående ha tagits hand om av en annan kund.

Kontorspersonalen var genomhederlig och gjorde allt för att hjälpa mig. De hade sina regler som de följde, deras etik var inte att ta miste på, och de uttryckte sitt uppriktiga deltagande med min olycka och klistrade upp min adresslapp med telefonnumret för att ha det ständigt framför sig. De gjorde allt vad de kunde och kände sig ansvariga i all sin uppenbara oskuld. Jag måste ha råkat ut för en ohederlig kund.

Men även turister är i regel hederliga människor. De blir rånade och råkar illa ut, men de antastar inte andra. Kunde jag verkligen ha blivit bestulen av en annan hederlig valutakund, som redan hade pengar och bara behövde växla?

Jag påminde mig då den amerikanske man som uppträtt på kontoret strax efter mig. Det var något i hans sätt som genast hade stött mig, han hade försökt gå före mig, och jag hade gärna lämnat honom ensam på sitt slagfält där inne. Hans sätt hade faktiskt, utan att jag då varit medveten om det själv, troligen bidragit till min distraktion och till att jag avlägsnat mig från kontoret med någon onödig skyndsamhet.

Först utanför kontoret hade jag stannat upp, kontrollerat mitt kvitto och jämfört med vad jag stoppat i plånboken, som man normalt gör inne på kontoret. Jag hade då hört honom ställa till med en scen. Han hade skrikit oförskämdheter och burit sig ofint åt, vilket förvånade mig, då växlingskontoret var det bästa i Venedig, som alltid erbjöd bättre kurser än alla andra och som jag anlitat i många år. När amerikanen kom ut förvånade han mig ytterligare med att hävda, att detta växlingskontor var "*terribly dishonest*".

Han var en liten medelålders krullhårig koleriker omkring de 60, en turist av den mest vedervärdiga sorten, som borde ha stannat hemma - längre kom jag inte i mina funderingar då. Men nu efter stölden fick jag en helt annan syn på saken.

Naturligtvis! Han hade sett mitt penningfodral ligga på disken och sett en möjlighet till ett klipp. Därför hade han varit så påstridig och nästan jagat undan mig för att därpå ställa till med en scen för att personalen inte skulle märka något. Och när han sedan sett mig utanför hade han för säkerhets skull passat på att inför mig kompromettera hela etablissemang, kanske just för att jag skulle tro att de verkligen var "*terribly dishonest*" och inte han.

Det rimmade. Många fula fiskar komprometterar andra just för att komma undan själva. Denne fule aggressive koleriker var just den hänsynslösa affärstypen som kunde göra vad som helst för pengar och offra vem som helst för sitt ändamål.

Inga skickliga inhemska ficktjuvar således, inga stackars fördömda zigenare heller, som alla hade förutfattade meningar om, inga brottsliga italienare alls, utan en erbarmlig amerikansk kombinerad turist och kleptomani, som sett sin chans och ställt med en hel teaterscen för att försäkra sig om den lyckliga utgången av hans mycket fula pokerklipp i Venedig. Och det var ingenting man kunde göra åt saken, då Venedig vimlar av sådana anonyma amerikanare, utom att på sin höjd kanske i fåvitsko önska honom en snabb och välförtjänt hjärtinfarkt.

(forts. i nästa nummer.)

Magsårsflykten, del 17 : Tillfällig avslutning.

När jag skulle lämna Wien efter en ljuvlig dag av värme och avkoppling i Micaelas och Eddies fantastiskt trivsamma trädgård inträffade det att vi fastnade i en flaskhals i trafiken. Följden blev att jag kom precis en minut för sent till Hamburgtåget, som i oförskämdaste punktlighet precis lämnade perrongen, som redan var avspärrad. Att springa i fatt tåget med tre tunga bagage var den yttersta omöjligheten, och en stins, som läste mina tankar, gjorde sig redan beredd att hoppa på mig om jag skulle försöka någonting. Jag hade möjligen kunnat hinna i fatt tåget, men jag hade inte kunnat klara av den förödande voluminöse stins som stod i vägen med något obetvingligt beslutsamt i ögonen och beredd att kavla upp ärmarna.

Micaela räddade situationen. Hon fann alternativ. Det fanns tre. Ett kände jag redan till: tåget till Berlin, som efter Sassnitzfärjan skulle strandsätta mig i Malmö lagom till midnatt utan möjlighet att komma vidare därifrån förrän den följande morgonen: nattåget till Oslo stannar ju inte längre i Göteborg. Berlin hade varit ett förträffligt

alternativ om färjan vid Gedser till Köpenhamn hade funnits kvar, men den möjligheten har de ansvariga också varit fiffiga nog att skrota.

De andra två valmöjligheterna innebar tågbyten tidigt på morgonen i Mannheim eller Frankfurt. Frankfurt visade sig vara det bästa, då det bara skulle innebära ett extra supplementtåg. Mannheim hade inneburit två.

Micaela betalade den extra kostnaden (210 schilling eller 30 mark) mot min vilja, då hon helt orättvist kände sig skyldig till vår fatala försening på precis en minut. Det var den oförutsägbara flaskhalsen i trafiken som vållat problemet - ingenting annat.

Därmed blev dock återresan extra lång och mödosam. Jag hamnade i ett hypermodernt hypersterilt nattåg där 30 mark var priset för en sits. Sitsen var som en bur utan bord att kunna lägga någonting på, och belysningen var tunn som en laserstråle, så att man måste flytta boken hela tiden om man ville läsa. Vårt hypermoderna hypersterila samhälle uppmuntrar inte den nyttiga koncentrationsövning som läsning innebär - tvärtom. Lärdom tenderar att betraktas som samhällsfientligt. På sin höjd uppmuntras dåliga tidningar som konsumeras och slängs omedelbart. Är det då humanismen som är samhällsfientlig eller samhället som är självdestruktivt?

I detta vedervärdiga skamlöst dyra tåg (av just den typ som jag alltid brukar undvika) fick man några timmars sömn innan man måste byta i Frankfurt klockan 6 på morgonen. Tåget därifrån till Hamburg var lyckligtvis utan extra kostnad men även det hypermodernt och hypersterilt. I samband med världens denaturalisering och dehumanisering försvinner alla möjligheter till trivsel. Kvar blir bara iskall omänsklig materialism.

Jag mindes då det Italien jag hade lämnat, där Vittorio Sgarbi som konsthistoriker, professor och parlamentsledamot får framträda dagligen i TV för att ge sina synpunkter på den italienska kulturtillvaron. Jag har aldrig funnit något han har sagt motivera en avvikande mening från min sida. Han vill starta ett kulturparti för att slå vakt om väsentligheterna i livet - kulturen, det andliga arvet, traditionerna, kreativiteten och det levande språket. Mot honom står den etablerade vulgariteten, makten och bankerna, som mer och mer bestämmer allt. Det är ju de som dirigerar kapitalet.

De tre största TV-kanalerna ägs av Silvio Berlusconi, världens tredje rikaste man, som började sin bana som enfaldig varietéartist. Hans miljarder underhåller hela Italien med det enfaldigaste tänkbara skräp i form av lotterier och spel med generösa vinstchanser. Alla kanalerna domineras av ständig reklam. Och så är det dess värre i nästan hela världen. Endast genom att monopolisera massmedia har bankmannen Milosevic lyckats manipulera Jugoslavien bakom ljuset och vart han vill. Massmedia är hjärntvättmedlet varmed massorna hålls under kontroll, och denna hjärntvättmaskin drivs av de största finansmogulerna. Den enskilda människan och naturen har ingen chans mot denna skenande grottekvarn, som struntar blankt i tystnadens väsentlighet för människans hälsa och i miljöproblematiken, som om naturen var något som massmedia skulle klara sig bättre utan. Utmärkande för den skenande grottekvarnens universella hjärntvättmaskin är den totala kortsiktigheten.

På detta billigare tåg sov jag dock bättre, ty man kunde åtminstone lägga upp benen på andra stolar. Detta hade varit omöjligt i det dyra nattåget, där fötterna följaktligen måste svälla och bli obrukbara och omöjliggöra någon vederkvickande sömn.

Magsårsflykten lyckades, men till vilket pris? Kriget i Jugoslavien var inte mitt fel, som fördystrade hela Italien-séjournen. Att folk var sjuka och vänner försvunna var inte heller mitt fel men tog bort tjusningen med resan. Att vädret var det sämsta tänkbara i Turkiet och Grekland var inte heller någons fel men omöjliggjorde all vederkvickelse därstädes.

Nu sitter jag i Hamburg och reflekterar över resans nytta eller fåfänga inför den sista etappen hem - jag kommer hem efter midnatt. Att stanna till i Lund efter förseningsincidenten och efter resan över Puttgarden, Köpenhamn och Helsingborg är knappast längre möjligt. Det viktigaste med en resa är alltid slutetappen, och om den

pricken på i-et blir ett snedstreck i stället blir resultatet betänkligt. Under tiden fortsätter kriget i Jugoslavien, medan jag drömmer mig kvar vid påsken i Italien och alla de underbara människor där nere som jag fick träffa och som jag inte fick träffa.

(Hamburg, middag 7.4.1999; eftersnack i nästa nummer.)

Hårda bandage i Indien.

(Somliga envisas med att kalla mina resor i Indien för "semester". Det är väl ändå lite väl eufemistiskt. Visserligen kan man ha tur ibland, så att en hel resa lyckas bevaras kliniskt ren från allt oönskat och fylld av enbart positiva upplevelser, men i praktiken är detta blott en nåd att stilla bedja om för döva öron. Av mina 11 resor i Himalaya kan endast tre av dem hänföras till denna kategori - alltså inte mer än 27%. (Det var höstresan '95, Kailasresan '97 och årets Ladakhresa.) Chanserna är betydligt större att man exempelvis drabbas av någon ohejdbar dysenteriförgiftning som kan pågå i sex månader efteråt eller någon klassisk indisk virusförkylning som berövar en både röst, aptit och lust att leva utom diverse bieffekter såsom oförmåga att svälja utan akuta smärtor i månader, olycksfall i form av störtning utför berg eller tågkollision, buss i diket eller något annat sådant. Jag har exempelvis ännu aldrig lyckats med att gå upp för ett berg i Himalaya utan att genast råka ut för en omedelbar drastisk broms i form av total panikartad skitenöd. Alltså ingen semester, utan bara risk för livet och mer därtill: Det hela är ingenting annat än rysk roulette, som man överlever om man har tur.

För övrigt, ju mindre sagt om dessa sidoeffekter av resan, desto bättre, ty det är aldrig för deras skull som man reser till Indien.)

1. Ridåöppning.

När jag återkom från Ladakh hade jag 150 pund över, och mitt visum gällde ännu i fyra månader. Även min gammaglobulinspruta skulle vara i ännu fyra månader. Ladakhresan var en så berusande succé, att det var bara att omgående boka in sig på en ny indisk Himalayaresa för november. Jag hade ju heller inte varit på min reguljära rundresa till Nepal och Sikkim på två år.

Det enda som resulterade i betänkligheter var ett sällsamt fenomen i oktober. Ända sedan 1984 har jag lidit av ständigt återkommande magsårsproblem, som alltid saboterat min verksamhet, och bästa boten hade alltid varit att resa bort. I september reste jag inte söderut till Grekland och Italien som jag brukar utan stannade hemma och arbetade i stället, varpå jag omedelbart straffades med nya magsårssviter. För första gången någonsin tvingades jag börja medicinera, och efter bara några dagar med Losec försvann plötsligt alla symptomen. Plötsligt var jag alldeles frisk och kunde sätta i gång med att börja stressa på allvar. Och då skulle min Indienresa äga rum den 23 oktober lagom till Diwalihögtiden, mitt i säsongen, mitt i min som mest uppskruvade arbetsverksamhet. Och det var bara att säga som Ingemar Stenmark när han tog sina guldmedaljer: "Det var bara till å åk!"

I Stockholm skulle jag möta min mor, som skulle komma hem från Amerika, men hon kom inte. Varje dag väntade man på helspänn att hennes nyckel skulle komma och rassla i entrédörren, tills man fick veta att hon skulle anlända dagen efter min avresa. Det var bara till å åk'.

En annan intressant ingrediens i resan var att jag för första gången hade skaffat mig en hotmail-adress, med vilken jag kunde hålla kontakt med vem som helst från utlandet genom Internet för en okänd kostnad. 65 adresser hade jag med mig i bagaget, och det ska bli intressant att se hur många som kommer till användning.

Och visst var det skönt att lämna Skandinavien och västvärlden mitt i den nya Palestinakrisen och de nya skandalerna kring Ericsson. Nokia hade gjort en kupp och presenterat sin positiva delårsrapport en vecka för tidigt enkom för att förekomma Ericssons delårsrapport: en psykologiskt viktig manöver, som gav just det resultat Nokia hade hoppats på: Nokias aktier sköt i höjden, och när Ericssons rapport kom dagen efter var börserna inte alls lika nöjda. Ericssons resultat var inte lika bra, Nokia hade skämt bort börserna, och Ericssons sjönk som stenar, egentligen helt utan anledning, ty även Ericssons resultat var lysande.

Värre var det med Palestina. Den gamle höken Ariel Sharon hade gjort sig skyldig till en klumpig utmaning mot palestinierna med att självsvåldigt besöka tempelberget, islams heligaste plats, under de judiska helgerna. Detta hade retat palestinierna till ett fullständigt sanslöst raseri, och det kastades stenar mot israeliter över hela Israel. Dessa försvarade sig med att skjuta skarpt, och så började den gamla onda våldscirkeln skena i gång igen utan någon lösning i sikte, så länge palestinierna fortsatte ursinnigt kasta stenar. Detta dominerade varenda nyhetsutsändning, och man fick nog redan de första dagarna. Våldsspiralen satte i gång för full fart den 28 september, Estoniadagen. Just omkring de dagarna inträffade tre färjeolyckor i Grekland, av vilka en sjönk med många ombordvarande. Allt sådant elände kunde man kanske lämna bakom sig med att resa till Indien.

Det var två år sedan sist på Sjeremetjevo. Stolarna på restaurangen hade bytts ut, de mjuka fina gamla hade ersatts med fula nya hårda, och numera fick man som transitpassagerare bara ett mål mat gratis där hur länge man än måste vänta. Läget i Ryssland hade uppenbarligen blivit hårdare.

Det inträffade ju en olycka med ubåten Kursk den 12 augusti, varvid 118 sjömän följde henne i djupet i brist på valmöjligheter. Detta var en utomordentlig katastrof för Ryssland, för Kursk var deras största, modernaste och finaste ubåt. Tjetjenerna tog på sig skulden och menade att det var hämnden för alla de oskyldiga kvinnor, barn och åldringar som ryssar vållat döden för i Tjetjenien. Tjetjenierna tog på sig skulden utan att tekniskt förklara hur det hade gått till, deras förklaring verkade långsökt och velig, så sannolikt var det ändå inte de.

Det enda målet man fick på Sjeremetjevo bestod av vattning slarvsoppa med några förkrympta kålstrimlor till sallat samt bröd utan smör. Det kunde inte bli bättre. Det ryska köket tycks bestå av systematisk svältodling.

Flygplanet var för en gångs skull fullt med skrikande ungar. Ju mindre barnen är, desto mindre uppskattar de att flyga i luften. En stackars ettåring i sätet framför mig grät otröstligt och outtröttligt hela vägen från Moskva till Delhi utan att röstresurserna någonsin tog slut.

Utom hinduer och ryssar på planet var det mycket skandinaver - svenskar, danskar och finnar men inga norrmän - polacker, italienare och få européer av den vanliga sorten. Jag satt mellan en polack som bodde i Wien och en italienare från Brescia. En stor dansk familj med två små gossar satt framför mig. Stämningen på planet var god, och kaptenen fick spontana applåder för en ovanligt perfekt mjuklandning.

Bussen in till Delhi var fullproppad, och man fick stå större delen av vägen, men vad gjorde det så länge man kom fram till busstationen - där man kunde slappna av, äta, dricka te, köpa bananer, läsa och sova, tills bussen till Dharamsala skulle gå. Man var hela tiden väl underhållen och upppassad av världens välvilligaste skoputsarpojkar, teförsäljare och andra hjälpredor. Man var som hemma direkt.

Sedan var det bara att sätta sig på bussen. Festen kan börja. *Get ready for the show. Fasten your seatbelts.* Man var tillbaka på de indiska tiljorna.

(forts. i nästa nummer.)

Den omöjliga resan till Leh, del 16 : Till Dharamsala.

Avskedsmorgonen från Srinagar var den förfärligaste tänkbara. Det spöregnade, och regnet höll i sig hela vägen de 12 timmarna till Jammu. Därtill var trafiken alldeles förfärlig, och vi måste sega oss fram meter för meter i en konvoj på 15 bussar medan ideliga konvojer mötte oss hela vägen i form av enbart massiva truckar, som krävde maximalt vägutrymme, så att vi hela tiden prejadades ner i diket eller någon centimeter från avgrunden.

Denna väg är troligen den farligaste i hela Indien. Vägen upp för Zoji La gör ett mer fasaväckande intryck, men trafiken där är mindre, medan den här hela tiden pressar på som för att tvinga så många andra fordon som möjligt åt helvete. Olyckor händer varje dag med statistiskt räknat minst fyra döda dagligen. Det är mer än vad kriget utkräver. Vägen är relativt bred och bra (i motsats till Zoji La), men det inträffar ständiga ras, och avgrunderna är fruktansvärda. Vi mötte minst tre bilvrak på vägen - jag sov så mycket som möjligt - och alla tre var truckar.

Vilken kontrast mot min uppfärd till Srinagar, som gått i flygande fläng i smidig jeep på bara 6-7 timmar! Vägen är precis 300 kilometer, och om man inte kan göra den fortare med buss än på 12 timmar betyder det att vägen inte är normal. Som sagt var, vädret var också maximalt emot oss.

Från kriget hörde vi om 72 döda militanter och att Pakistan fortfarande bombarderar Kargil uppifrån sina berg och förnekar all delaktighet i striderna. Kargil är öde till 90%, och även militärhögkvarteret har flyttat därifrån österut.

Då jag kom fram efter 8 på kvällen till Jammu fanns det ingen buss mer till Dharamsala. Jag måste betala för ett hotellrum, 100 rupier för en blåkalkad cell 2 x 4 meter med säng, fläkt och ett lakan. Det var i alla fall bättre än bussen.

Underligt nog sov jag gott i denna cell med fläkten på hela natten, och på morgonen 8.15 fick jag genast en buss vidare till Dharamsala. De 20 milen tog 8 timmar. Inalles tog det alltså 20 timmar från Srinagar till Dharamsala. Detta är helt onormalt. När jag sökte upp Ali Baba i Dharamsala, Latiefs broder, berättade han att det för honom tagit 6 timmar från Srinagar till Jammu och att han kommit fram utan problem till Dharamsala samma kväll. Detta var normalt.

Men jag hade råkat mitt in i en förmonsun med hiskliga trafikstockningar hela vägen jämte inalles åtta ihjälkörningar: 5 truckar, 2 bussar och en jeep.

Från honom fick jag också veta senaste nytt från kriget: 3000 afghaner har tagit sig in i Kashmir från Pakistan och har även nått Sonamarg. Även detta område har nu stängts för turister och semestrare. Det är bara 9 mil från Srinagar.

Efter min 20 timmar långa bussresa från Srinagar till Dharamsala inklusive en natt på cellen i Jammu måste jag ha sett förfärlig ut när jag kom fram. Jag kände mig mera smutsig och snuskig än någonsin, som en riktig slusk. Likväl gjorde jag genast undan mina viktigaste ärenden i Dharamsala inklusive att se om Johannes råkade vara på Shangri La. Han satt där helt lugnt och väntade på mig. När jag visade mig fällde han resans replik:

"Du ser helt utbränd ut. Vad har hänt?"

(forts. i nästa nummer.)

Kloster och kluster i Ladakh, del 3.

Följande morgon gick vi upp till Slottet och gompan där ovanför, jag och Johannes. Solen var smäktande njutbar på morgonen, men redan vid 11-tiden började den bli outhärdlig. Lyckligtvis seglade det upp en del skyddande vita moln som välsignelsebringande parasoller. Annars hade ökenvandringen uppåt varit plågsam.

För att gå upp till Slottet måste man passera genom Gamla Stan, som är helt intakt och helt tibetansk, som en afrikansk ökenstad från medeltiden. Den var massivt patrullerad och bevakad av indiska soldater. "Där det finns indiska soldater behöver man inte vara rädd för någonting. De hindrar aldrig en västerlänning och besvärar honom ännu mindre. Och man påträffar dem alltid i en stads mest spännande och exotiska kvarter," sade Johannes.

Slottet var inte mycket att se. Egentligen var det bara en fullständigt förfallen ruinhög. Vi fick inte komma in i de övre delarna, och de delar som vi i alla fall smet in på var fulla av bråte och hål att ramla ner i. Det var länge sedan detta slott var bebott av myndigheter. Det enda livstecken vi fann i hela slottet var ett litet avsides kapell, som tydligt var i användning av någon.

Från Tsemo Gompan ovanför hade vi en mycket överskådlig utsikt över hela staden. Den stora huvudgatan var som en avdelare. På vår sida låg den gamla tibetanska staden i ett gytter av småhus som hyddor. På andra sidan var den moderna staden, ett enda grönt parklandskap, som man knappast urskilde husen i. Johannes:

"Staden har drastiskt förändrats under de senaste 30 åren. För 25 år sedan började den stora affärsmansinvandringen från Kashmir, och under de senaste 10 åren har turistinvasjonen ägt rum med ibland en tillväxt på 30% om året. Men som du har märkt är turismen inte störande - inga diskotek, inga karaokebarer, inga utsvävningar. Det är inte vilka turister som helst som kommer hit utan egentligen bara sökare. De söker kontakt med buddhismen, de söker renlevnad, och de söker sig själva. Det är inga droghippies utan verkliga levnadskonstnärer och filosofer i alla åldrar, damer och herrar.

Men avgörande för Lehs utveckling har de geo-ekologiska projekten varit med Ledeg och Secmol och allt vad de heter. De har tilldragit sig uppmärksamhet från hela världen för sina utforskningar av naturrena sätt att leva, som kan vara den enda pålitliga vägen in i framtiden för mänskligheten. Helena Norberg-Hodge är den stora ledstjärnan, som fick det alternativa nobelpriset för sina insatser för 20 år sedan, och som fortfarande leder det hela. Har du tur får du träffa henne i nästa vecka."

Johannes kunde inte stanna i Ladakh. Han var djupt engagerad i de aktuella frågorna kring munkmorden i Zanskar och autonomikravet i Kashmir och måste därför snarast möjligt åter bege sig till Kashmir, vart jag inte kunde följa honom. Därefter hade han många andra svåra problem att brottas med: situationen i Afghanistan, Tadzjikistan, Pakistan och Öst-Turkestan bland mycket annat.

Vi borde nämna, att Tsemo Gompa, det lilla fortet högst upp ovanför "Slottet", konstruerades för mer än 400 år sedan för att markera en seger över en förenad armé från Kashmir och Baltistan. Följande invasion från Kashmir kom först för tio år sedan och var då fredlig. Det var helt enkelt fredliga kashmiris som flydde för sina liv undan inbördeskriget i Kashmir för att få vara i fred och sköta sin fredliga affärshantering i fred.

Eftermiddagen tillbringades under fåfång jakt på en cykel. Cyklar hade funnits till uthyrning tidigare, men i år var det kört. Jag hörde mig för på dussinet olika ställen, som till och med skyltade med '*mountain bikes for hire*', men alla sade nej. Det var omöjligt i år, och det var bara att ge upp, tills ett underverk inträffade, om det inträffade.

Ett regn inträffade på eftermiddagen, det första på evigheter, det var kortvarigt, men det hade samma effekt som en hel 50-lapp i en tiggares händer. Efter detta enda lilla regn skulle det bli tillfälligt mycket lättare att leva i hela Ladakh, i synnerhet som det antagligen regnat och snöat massor i bergen.

Därav kom det sig att middagen denna kväll blev inomhus. Vi var nio omkring bordet, och med de två holländare som fanns kvar kom vi att tala om musik. Den ena var elektroingenjör och hade kommit till Ladakh första gången 1987, och den andra var ambulansförare och i Indien för första gången, guidad av sin gode vän Indienexperten

och elektroingenjören, som genast enleverat sin unge novis till vän till Ladakh på dennes indiska jungfruresa. Båda var ytterst musikaliska, och elektroingenjören var själv bassångare och gick på konsert i Amsterdam (på Concertgebouw) varannan vecka. Han älskade de stora romantikerna, Beethoven, Schubert, Schumann och Chopin, men hade sin största passion för Mahler. Ambulansföraren trivdes bara med att höra på olika Requiem och var mycket tacksam för att jag tipsade honom om att även Schumann skrivit ett Requiem (opus 148) som aldrig spelades offentligt. Han brukade spela sina Requiem alltid i ambulansen för att muntra upp sitt arbete, och hans klienter brukade aldrig klaga på det. Tvärtom, ty de kom nästan alltid levande fram till sjukhuset. Vad som hände med dem sedan var inte längre på hans ansvar.

Sålunda avslutades denna andra dag i Ladakh, så långt bortanför världen som man gärna kunde komma med civilisationen bevarad, bland världens vänligaste människor, i ett tibetanskt-buddhistiskt land där aldrig någon kines kränkt någon helgedom, och där, av alla ställen, en kines uttryckt den kanske ondaste tanke som någonsin framkastats om Kina, nämligen, att den enda lösningen på Kinas och Tibets problem vore att varje medlem av det kinesiska regerande kommunistpartiet skulle mördas.

(forts. i nästa nummer.)

Nya vägar i Indien, del 21 : Åter till Darjeeling.

Bussen försenades på vägen, och jag fann min rätta Guahatibuss till Siliguri i sista minuten. Denna buss var åtminstone hel, och chauffören med sitt gäng av konduktörer var på bettet. Avresan skedde med rivstart, och det var gasen i botten hela vägen ända tills vi vid midnatt fastnade i en trafikpropp långt ute i ödemarken på denna Assams enda landsväg. Där satt vi i tre timmar. Det var som vanligt ett militärfordon som fått krångel och som måste bogseras iväg, ett ändlöst företag som 25 truckar och ett något mindre antal bussar och andra fordon fick bita i det sura äpplet för.

Jag tänkte då på min medpassagerare från Shillong, som förklarar att han aldrig tagit nattbussar mellan Guahati och Siliguri, då det var alldeles för farligt. Vad kunde då hända? frågade jag. Det ville han inte svara på, då jag hade resan framför mig. Jag fick således inte veta vilket jag skulle vara rädd för: bomber, terrorister, kidnappare eller huvudjägare. Emellertid behövde vi inte konvojskydd denna natt, och ej heller utsattes vi för någon polisvisitering av samtliga passagerare.

Efter 3-timmarsproppen på landsvägen blev det andra proppar. Lustigt nog sover man gott i nattbuss så länge den rör på sig, men när den stannar måste man vakna till av den oroliga känslan att något är fel, vilket det då alltid är. Saken blir aldrig bättre av att man i regel aldrig får veta vad som är fel.

Efter 13 timmars resa klockan 8 på morgonen såg man namnen Jaipalguri och West Bengal överallt, vilket tydde på att man närmade sig Siliguri. Förhoppningsfullt började man se sig om efter milstolpar. Så kom den vanliga kallduschen: bara 170 kilometer kvar. Det var dock något bättre än gårdagen, då det efter 13 timmars nattbussresa hade varit 185 kilometer kvar.

När vi stannade till för frukost fick jag till sällskap några glada damer från Nagaland som skulle till Gangtok. De var alla kristna och talade mest engelska. Så lär det vara i hela Nagaland, som ligger söder om Meghalaya. Damerna hade mycket intressanta utseenden som inte alls var indiska utan snarare någonting mitt emellan det tibetanska och burmesiska. De var mycket trevliga och behagliga, och några var även riktigt vackra. I Gangtok skulle de besöka några kyrkor.

Chauffören skärpte sig och satte åter gasen i botten men tog en annan väg till Siliguri än den vi kommit. Denna väg gick in i bergen och tog en hög bro över Teesta bara 28 kilometer söder om samhället Teesta, som man passerar när man färdas mellan

Gangtok och Darjeeling. Sedan kom vi småningom fram till Siliguri vid ett-tiden efter bara 18 timmars resa, två timmar kortare än resan till Shillong. Sedan var det lätt att få en jeep till Darjeeling, som nåddes i skymningen efter fem. Hela resan Shillong-Darjeeling tog alltså bara 27 timmar, beroende på bättre buss och chaufför, mot 30-timmarsresan Darjeeling-Shillong.

Visst hade resan till Shillong varit givande och intressant trots det ihållande hällregnet, men den måste ändå framstå som denna resas mest kontroversiella kapitel. Jag offrade tre ovärderliga resdagar för den, och följden blev att jag troligen måste avstå från Buddhagaya. Jag visste inte vad jag gav mig in på men jag var nyfiken och blundade därför för farorna i att ge sig iväg till Assam och Meghalaya utan tillstånd per nattbuss som kunde angripas av terrorister som kunde välja mellan att kidnappa eller massakrera dess innehåll. Så färdades vi dessutom helt intill vilda naturområden där det ännu klampar omkring vilda elefanter och noshörningar. Tyvärr fick vi inte se sådana djur men desto mera djungel.

Den märkligaste naturupplevelsen under resan till Shillong var en flock flygande hundar just utanför Nongpoh. De såg ut som väldiga fladdermöss men var för stora för att vara fladdermöss och var nästan tusentals. Det måste ha varit flygande hundar, och deras massverkan var slående men inte alls skrämmande, när de i samfällid flykt förmörkade himlen med sina gigantiska läderlappsvingar. Det var helt naturligt att just något sådant skulle förekomma i denna till synes den tätaste av alla djungler.

(forts. i nästa nummer.)

Darjeelingföreläsningen.

Bibeln - Homeros - Dante - Shakespeare.

Dessa är de fyra hörnstenarna i litteraturen och civilisationen: Bibeln som grund för de tre monoteistiska världsreligionerna, Homeros som grund för hela den antika klassiska civilisationen, Dante som grund för hela Renässansen, och Shakespeare som grund för den moderna människan. Dessa fyra auktoriteter utgör nästan halva litteraturhistorien.

Victor Hugo - Charles Dickens - Dostojevskij - Leo Tolstoj.

Dessa är de fyra giganterna under 1800-talet, som dominerar hela det seklet, Victor Hugo med sin romantik, Dickens med sitt humanitära pathos, Dostojevskij med sin psykologi, och Tolstoj med sin realism.

Sedan kommer 1900-talet, men varför har vi inte sådana giganter under 1900-talet? Första världskriget förintade en hel generation av talanger och förhoppningar, en så lysande och lovande berättare som Henri Alain-Fournier stupade vid västfronten och många poeter delade hans öde, och andra världskriget var ännu värre. Katastroferna under århundradets första 50 år gjorde det i princip omöjligt för klassisk litteratur att existera.

Det mest betecknande exemplet är väl paret Romain Rolland - Stefan Zweig, pacifister som tog avstånd från den politiska världen och helt ägnade sig åt att skriva biografier, att bevara åt framtiden minnena av riktiga konstnärer och författare, som en ny omänsklig tid omöjliggjort all återväxt av. Romain Rolland blev slutligen hinduist, och Stefan Zweig, efter 1900-talets kanske mest strålande litterära karriär, begick självmord under andra världskrigets tredje år då han var jude och österrikare. Han fann det omöjligt att existera i en värld som kunde föra en Adolf Hitler till makten.

Ändå har det funnits författare under 1900-talet, men vad är det då för författare som fått dominera seklet? Tillgjorda modernister och bluffar som T.S.Eliot, James Joyce, Samuel Beckett och andra dårar. Den klassiska litteraturen har i princip försvunnit, liksom klassisk konst och musik, och i stället har vi fått nonsens, fulhet och oväsen.

Men lyckligtvis finns det alltid undantag, och några exempel är värda att framhålla. I Amerika är det inte många, ty där tycks ren vulgaritet dominera allt vad som skrivs och publiceras, men i England har vi flera bättre exempel.

Robert Graves fick nog av västvärlden genom första världskriget och ägnade sig sedan konsekvent åt att behandla ämnen ur antik historia och klassisk grekisk mytologi. Joseph Conrad var polack men skrev på engelska, och hans största beundrare var Graham Greene, som måste betecknas som en av 1900-talets viktigaste författare, liksom den store människokännaren Somerset Maugham. En annan undervärderad författare är James Hilton, utbildad i Cambridge, med sina ibland snillrika romaner. Bland senare författare bör man uppmärksamma John Fowles, vars roman "Den franske löjtnantens kvinna" är ett aktningsvärt och lyckat försök att återuppliva den stora 1800-talsromanen.

Låt oss även minnas några utanför England. Genom den epokgörande "Doktor Zjivago" fortsätter Boris Pasternak traditionen från Dostojevskij och Tolstoj. Jean-Paul Sartres dramatik är helt nyskapande och mycket verkningsfull, samtidigt som han direkt anknyter till det antika grekiska dramat. En annan betydande modern roman är italienskan Elsa Morantes "Historien" i sin djupa neorealistiska uppgörelse med Mussoliniepoken och fascismen.

Fastän den stora berättande romantisk-realistiska traditionen fått de svåraste törnar sedan äldre medeltiden har den dock överlevt och lever den vidare. Men samma regel har alltid gällt: vi har ingenting att bygga på utom traditionen. Vi har våra stora föregångsexempel i Bibeln, Homeros, Dante och Shakespeare, vi har de stora 1800-talsromanförfattarna att se upp till, och även om 1900-talet under dess första 50 år mest bara var fiaskon har vi de gamla exemplen kvar att bevara i minnet, fortsätta lära av och föra vidare.

(Denna föreläsning kommer i repris senare i sitt rätta sammanhang i reseföljetongen 'Hårda bandage i Himalaya'.)

På grund av överspäckat nummer uteblir Buddha denna gång men återkommer nästa.

Göteborg 3.12.2000

Litterär notis.

Det har gått 31 1/2 år sedan vi första gången ställde våra litterära tjänster till ett förlags förfogande. Problemet är alltså, att under 31 1/2 år har inget svenskt förlag, trots oupphörligt tjat sedan 1978, velat ta hand om en ständigt tillväxande produktion. Under dessa 31 1/2 år har vi överlevt oss själva många gånger.

Utmaningen har varit att överleva den totala trögheten och nonchalansen. Under årens lopp har vi samlat på oss ett antal skribenter i samma sits. Problemet och ansvaret med att bevara och redigera litterära texter har därmed multiplicerats med fyra - och mera. Årets största framgång är att vi alla enats om att framträda under ett gemensamt namn, med den ansvarige utgivaren som redaktör, vilket har förenklat annars massiva upphovsrättsproblem, då de flesta av våra skrifter har mer än en författare. Men detta är vårt enda framsteg under 31 1/2 år, ty Fritänkaren fortsätter att gå med oupphörlig förlust.

"I Sverige upptäcks inte talanger. De begravs levande." - *Joseph Weiser.*

Kalender, december 2000.

- 1 : Woody Allen 65 år.
- 3 : Jean-Luc Godard 70 år.
- 4 : Edgar Wallace 125 år, sin tids produktivaste författare.
- 6 : Dave Brubeck 80 år.
- 8 : Jean Sibelius 135 år, och hans komposition *Finlandia* 100 år.
 - Maximilian Schell 70 år.
 - 20 år sedan John Lennon mördades av Mark David Chapman i New York.
- 10 : Kenneth Branagh 40 år.
- 13 : Dick van Dyke 75 år.
- 19 : Edith Piaf skulle ha fyllt 85 år.
- 21 : Frank Zappa 60 år.
 - Eisensteins "*Pansarkryssaren Potemkin*" 75 år.